

Elan Wonen draagt Teylers Hofje over

Wooncorporatie Elan Wonen is van plan het Teylers Hofje over te dragen. De nieuwe eigenaar wordt zo goed als zeker Vereniging Hendrick de Keyser, eigenaar van een keur aan historische huizen waaronder het Hodshonhuis.

In 2007 verkocht de Stichting tot Behoud van het Teylers Hofje het hofje aan Elan Wonen. Er was een groot-scheepse restauratie nodig en de vrijwillige bestuursleden keken daar nogal tegenop. Arend Mol, destijds adjunct-directeur van Elan Wonen: 'We hebben de boeken mogen inzien, uiteraard was de restauratie ook onderwerp van gesprek. We hebben vooraf ook een inspectie laten doen. Er is toen afgesproken dat de woningen beschikbaar zouden blijven voor dames met een beperkte beurs.'

Terugkijkend zegt Mol dat als de herziene woningwet toen van kracht was geweest de overname waarschijnlijk niet was doorgegaan. 'Vanaf 2014 moesten we ons beperken tot onze kerntaken, sober en doelmatig zijn. Je kunt je afvragen of het bezit van een hofje in zo'n doelstelling past. Je moet de overname in dat tijdsgewricht zien.'



> Foto Noord-Hollands Archief/Jos Fielmich

Marieke Heilbron, directeur-bestuurder van Elan Wonen: 'Alle seinen staan op groen, maar nog niet alles is in kannen en kruiken. Onze intentie is het hofje keurig over te dragen. Dat zal in het najaar plaatsvinden. Voor de bewoners, eind augustus ingelicht, zal er niet veel veranderen.'

Carlo Huijts, directeur van Hendrick de Keyser: 'Onze Vereniging ontfermt zich graag over het Teylers Hofje. Het complex spreekt door zijn statige architectuur zeer tot de verbeelding en is door zijn oprichtingsgeschiedenis belangrijk om goed te beschermen. De Vereniging is al eigenaar



Liefdadigheidshofjes zijn gesticht door rijke burgers. Hun portretten werden als eerbetoon opgehangen in regentenkamers, de ruimte waar de bestuurders van het hofje vergaderen. Die kamers zijn een soort pronkkamers, in sommige was het goudleerbehang de kers op de interieurtaart. Er zijn hofjes die nooit een regentenkamer hebben gehad zoals het Brouwers- en Bruiningshofje. Reden is dat die qua oppervlak gewoonweg te klein waren. Het Hofje van Heijthuisen had er één, maar het be-



> (Sociale afstand in) Hofje van Staats

stuur maakte er een woning van. Bij Hofje in den Groenen Tuin ging het precies andersom. De regentenkamers zijn tijdens de Open Monumentendagen helaas gesloten. U kunt er in deze krant wel op papier een kijkje nemen.

Willem Brand

van een elftal 'woongemeenschappen', van de 17de tot in de 20ste eeuw, ieder met zijn specifieke karakter, dat wij proberen zo goed mogelijk te behouden."

Ontsierd

Gaat het zicht op het Frans Loenenhofje en het Luthers Hofje extra ontsierd worden door een tweede hoge dakopbouw op de Kinderhuisvest?



De gemeente had geen bezwaar tegen de eerste. En dat terwijl die inging tegen het bestemmingsplan en vanuit de Zijlweg deels het zicht wegnam op de spits van de Lutherse kerk. De besturen van de hofjes waren toen volledig verrast, maar hebben nu wel op tijd bezwaar aangetekend. Volgens Lieuwe Zoodtsma, voorzitter van de stichting Haarlemse Hofjes en regent van het Luthers Hofje, is het een aantasting van het beschermde stadsgezicht. Zoodtsma: 'De gemeente ziet een tweede dakopbouw wel zitten omdat die de eerste zou verzachten. Hoe bedenk je het!'

Over behang en driekwart tuinvaas

Het goudleerbehang in het Frans Loenenhofje was eind 18de eeuw een krijgertje. Toen eind jaren tachtig Eloy Koldewij, dé expert op het gebied van goudleerbehang, op bezoek kwam bleek dat het motief van de beroemde architect Daniel Marot was.

Regent Maarten Poldermans: 'Ik veerde op toen ik die naam hoorde, omdat wij bij de Archeologische Dienst met hem bezig waren.' Hij toont de replica van een tuinvaas die in grote getale in de tuin van Paleis 't Loo moet hebben gestaan. 'Marot had die ontworpen. Ze bleken gebakken door een pottenbakker op de Burgwal waar wij net opgravingen deden. We hadden scherven van zo'n zestien vazen. Toen Wies Erkelens, de conservator van Paleis 't Loo die zag, sprong ze een gat in de lucht. Mag ik dan zo'n driekwart in elkaar gezette pot mee, vroeg ze. Enkele weken erna stond die bij de ope-



> Maarten Poldermans, regent van het Frans Loenenhofje

ning op 't Loo in aanwezigheid van koningin Elizabeth van Engeland en koningin Juliana.'

Maarten heeft samen met medewerkster Sabina van Vlijmen een aantal replica's laten maken. 'De kostprijs ervan was 225 gulden, we verkochten ze voor 250 gulden.

De gemeente heeft er nog een stel aangeschaft voor belangrijke gasten.' Op het exemplaar dat Maarten in zijn handen houdt, liet hij zowel het wapen van Haarlem als dat van Frans Loenen schilderen.

Lees verder over goudleerbehang op pagina 4 en 5.

Teylers regentenkamer was niet warm te stoken

De vermogende handelaar en zijdefabrikant Pieter Teyler van der Hulst overleed op 8 april 1778. In zijn testament gaf hij vijf vrienden de opdracht kunsten, wetenschap en godsdienst te stimuleren en aan armenzorg te doen.

Deze Directeuren van Teylers Stichting gingen voortvarend aan de slag. Zij bouwden achter Teylers woonhuis een grote ovale zaal, de kern van het huidige museum. Tevens richtten ze een wetenschappelijk en een godgeleerd genootschap op. Voor armenzorg besloten ze een nieuw hofje te bouwen. Er was al een hofje van Teyler aan het Klein Heiligland, maar dat vonden ze niet geschikt om te vergroten. Daarom kochten ze in 1784 bierbrouwerij Het Hoefijzer aan de Koudenhorn. Deze werd afgebroken en hier verrees een nieuw hofje.

Feestmaal

U kent vast het statige hoofdgebouw van het huidige Teylers Hofje met de vier zuilen, geïnspireerd op de Griekse bouwkunst. Dat zich daarachter behuizing voor 'arm-lastige vrouwen' bevindt, verwacht je niet. (Al verdienen weduwen die hun hele leven als huishoudelijke hulp gewerkt hebben voor rijke burgers, natuurlijk best een paleisje.) De ruime regentenkamer van maar liefst zes meter hoog werd in 1790 met een feestmaal officieel in gebruik genomen. Slechts kort werd hij als zodanig gebruikt, sinds 1810 vergaderen de Directeuren in het Pieter Teylerhuis aan de Damstraat. Het gebouw op de Koudenhorn bleek niet warm te stoken.

Eerste conservator

Op de gordijnen en het vloerkleed na is de regentenkamer intact gebleven. In het oog springt het levensgrote portret van de eerste vijf Directeuren en de architect, gemaakt door Wybrand Hendriks. Hij zou de eerste conservator van de kunstcollecties worden en was ook kastelein van het museum. Onder zijn bewind is onder andere de verzameling tekeningen van Michelangelo en Rafaël in Italië aangekocht.

De enige man op het schilderij die staat is de architect van het hofje, Leendert Vierant. Achter hem is de ovale museumzaal te zien, die hij ook ontwierp. Het is aannemelijk dat de Directeuren zich bevinden in het Pieter Teylerhuis, waar zij tot op de dag van vandaag vergaderen. Boven het schilderij staat een monogram van Pieter Teyler van der Hulst met daaronder op een banderol de namen van de geportretteerden.

Kaarslicht

De vier wanden van de regentenkamer in het Teylers Hofje zijn geheel van eikenhout, wat in die tijd zelden voorkwam. Links en rechts van de massieve toegangsdeuren zijn onopvallende deuren naar twee sobere spreekkamers. De Hofjeskrant bezoekt de regentenkamer met Niels Teves, één van de vijf huidige Directeuren. Hij vertelt, nadat hij de vier meter hoge luiken heeft opengeklapt, dat de ruimte slechts een enkele keer per jaar wordt gebruikt. De gaskachel gaat dan niet aan en indien men 's avonds bijeenkomt verlicht men de kamer met uit-



> Regentenkamer Teylers Hofje (foto Teylers Museum, Haarlem, Nederland)

sluitend kaarslicht. Niels: 'Wanneer Teylers Stichting hier haar traditionele Kunstbeschouwing organiseert, worden zelfs de lange kleipijpen weer tevoorschijn gehaald.'



Vlechtwerk

De oorspronkelijke kleuren van de gordijnen zouden blauw en wit zijn geweest, ook gebruikt voor de bekleding van de vensterbanken en de achttien stoelen. Die lichte toets moet mooi hebben gecombineerd met het donkere eiken. Nu is alle pluche rood. De uitschuifbare eettafel heeft gedraaide poten, net als de mahoniehouten



> De eerste vijf Directeuren van Teylers Stichting geschilderd door Wybrand Hendriks, de eerste conservator van de kunstcollecties (foto Teylers Museum, Haarlem, Nederland)

stoelen. Deze hebben aan de bovenzijde een rand die versierd is met een Griekse vaas, terwijl de voorregel van de zitting vlechtwerk is. Datzelfde motief komt terug

in de balustrade van de gevel van het hoofdgebouw!

Wandtafel

De houten kandelaren in de kamer hebben vergulde hulsttakken. Net als de wandtafel (met daarop in een doosje vier pijpen!), zijn ze gemaakt door de Haarlemse beeldhouwer Jan Woortman. Later roemt een geschiedschrijver het als snij- en beeldwerk dat een meesterhand verraaft. Wanden, meubels en verlichting vormden volgens hem een passend ensemble.

De huidige Directeuren van Teylers Stichting hebben deze mahoniehouten wandtafel onlangs geheel laten restaureren. Ook dat is immers een taak van de Teylers Stichting: het bewaren van het erfgoed van Pieter Teyler. De stichting heeft het hofje in 2008 aan Elan Wonen overgedragen, met uitzondering van de regentenvertrekken. Ook is afgesproken dat er niet getornd mag worden aan de beginselen: het Teylers Hofje huisvest dames op basis van sociale woninghuur.

Hofjesconcerten in coronatijden

Het culturele leven was in de eerste coronamaanden zo goed als tot stilstand gekomen. Hoewel er online veel te genieten viel, miste de magie van een liveoptreden. Het was dan ook best bijzonder dat fluitiste Marion Schopman en harpiste Aimée van Delden in mei een korte hofjestour maakten.

De Haarlemse hofjes zijn in gewone tijden regelmatig het décor van optredens, zoals tijdens de Koorbiënnale en het Korenlint. Dan staan de hofjestuinen volgepakt met liefhebbers die genieten van concerten in historische sfeer.

Select gezelschap

De drie concertjes die op Hemelvaartsdag in Hofje Codde en Van Beresteyn en de dag erop in de Hofjes Staats en Noblet plaatsvonden, werden door de coronaregels echter alleen ten gehore gebracht voor een select groepje van bewoners en bestuurders. Ze werden aangeboden als cultureel cadeautje van de besturen aan de bewoners.

Schopman en Van Delden brachten een mooi en uitgebalanceerd programma: op een aantal klassieke stukken volgden weemoedige en vrolijke Ierse en Schotse fiddle tunes. Voor de twee musici was het qua weer een verschil van dag en nacht. Op Hemelvaartsdag was het nog bloedheet, de dag erna was er anderhalf optreden lang miezerregen en stond er ook een aardige wind.



> In de tuin van Hofje van Noblet



> Op het bordes voor het regentengebouw in het Hofje van Staats

Tegen de elementen

In Codde was Schopman blij met de parasol die de zon tegenhield. De dag erna werd in Noblet een parasol in stelling gebracht om haar en haar collega tegen de regen te beschermen. Maar eigenlijk waren er die vrijdag drie instrumenten: een harp, een fluit én de wind, die vooral in Staats ruisend door de grote eik een aardig deuntje meespeelde. In Staats ontpopte opzichteres Dorien van Wijk zich als charmante assistente die voorkwam dat de bladmuziek van Schopman nogmaals van haar muziekstandaard zou waaien.

Zomers accent

Het wispelturige weer weerhield het duo er niet van om tweemaal een prachtig concert te geven. Regent Hans van Gendt vond het een 'zo-

mers accent op een natte middag'. Bewoonster Gerjanne Sluiter verwoordde de mening van haar hofgenoten. Ze had met volle teugen genoten. Wonen in een hofje vindt Gerjanne tijdens coronatijd overigens best een uitkomst. 'Er is altijd wel iemand om mee te praten en de tuin is ruim genoeg om voldoende afstand te houden.'

Een feestje

In het kleinere Noblet was de opkomst met veertien van de zeventien hofdames relatief groot. De sfeer kon helemaal niet meer stuk toen na het vrolijke Humoresque van Dvorak de zon toch nog doorbrak. Na afloop werden de musici met complimenten overladen. Schopman: 'Het was na al die weken thuisstudie voor ons een feestje'. Een bewoonster: 'Voor ons ook!'

Woonvorm met veerkracht



Toen ik gevraagd werd toe te treden tot het bestuur van de Stichting Hofje van Heijthuijsen, voelde ik me zeer vereerd. Dat kwam goed uit, want het regentschap van een hofje is een erebaan. Uniek, onbezoldigd werk, gedreven door liefde voor materieel en immaterieel erfgoed. In het geval van het Hofje van Heijthuijsen ligt dat materiële erfgoed er vele eeuwen na de stichting stralend bij, op de hoek van de Kleine Houtweg en de Spijkermanslaan.

Wat ik meebracht naast mijn enthousiasme en interesse in de al dan niet Haarlemse geschiedenis, is mijn ervaring in proces- en projectmanagement. Ik kwam terecht tussen gedreven mederegenten met elk eigen expertise op juridisch, bouwkundig en financieel gebied. Vaardigheden die je voor het in stand houden van een bedrieglijk simpele voorziening als een hofje nodig hebt. Achter dat schattige verkleinwoordje gaat in feite een onderneming schuil. Met middelen die onderhouden moeten worden, met kritische afnemers en met overheden die over je schouder meekijken en de marges bepalen waarbinnen je opereert. Binnen deze randvoorwaarden ben je als hofjesbestuur voortdurend bezig om, eeuwen later, de na zijn dood gerealiseerde droom van de stichter te kunnen blijven waarmaken. Die stichter is in ons geval de vermogende lakenkoopman Willem van Heijthuijsen.

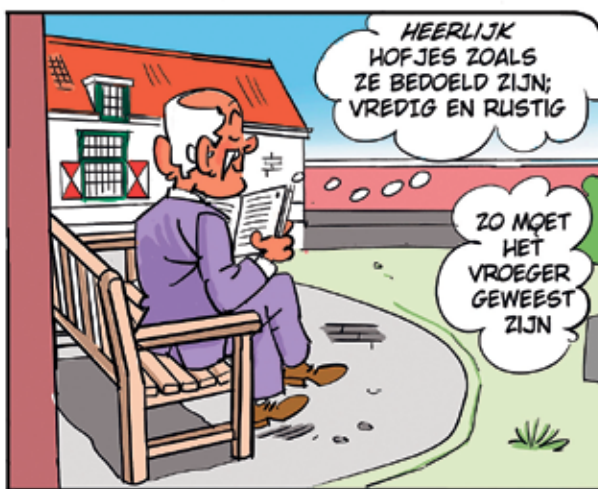
Als bestuur ben je niet alleen de hoeder van de fysieke boedel, maar ook van de betaalbare woonvoorziening en de unieke bestuursvorm zelf. Een Haarlemse regent die zich hiervoor al dertig jaar hard maakt en van wie ik veel heb geleerd is Jan Willemink. Over hem is in deze editie van de Hofjeskrant een artikel te lezen.

Als nieuw bestuurslid kom je binnen door overeenstemming tussen de zittende bestuursleden. Dat zorgt voor vertrouwen en de sterke onderlinge band die je nodig hebt om het hofje door zwaar weer te kunnen loodsen. Samen ben je ook aanspreekbaar voor bewoners.

Dat openstaan voor kritiek en vragen van bewoners is denk ik het grootste verschil met hoe het vroeger moet zijn geweest. Het is ook een van de dingen die dit werk zo leuk maken. Je weet nooit wanneer je in actie moet komen, maar altijd waarvoor je het doet. Ook, of misschien wel juist, in deze coronatijd blijkt het hofje een woonvorm met veerkracht. Met bewoners die, terwijl ze elkaar vaker zien dan normaliter, bereid zijn waar nodig een extra stapje te zetten om elkaar te steunen. Deze bijzondere vorm van gemeenschapszin alleen al bewijst het bestaansrecht van onze mooie Haarlemse hofjes.

Gonda Koster,

Bestuurslid Stichting Haarlemse Hofjes
Regent-voorzitter Hofje van Heijthuijsen
Secretaris Stichting de Hofjeskrant



‘Het is niet alles goud wat er blinkt’

Goudleerbehang is eigenlijk van zilver

Haarlem is wat goudleerbehang betreft uitzonderlijk rijk bedeed. De regentenkamers van drie hofjes – Noblet, Frans Loenen en het Zuiderhofje – zijn behangen met goudleer. Het is ook te vinden in het Frans Hals Museum en in paviljoen Welgelegen. Máár, het fraaie goudleer is een complex materiaal.

Eloy Koldewij van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed: ‘De naam is misleidend, feitelijk is het zilver. Vellen kalfsleer werden met bladzilver bedekt. Daarover kwam een laag geelbruin vernis en zo leek het net goud.’

Reliëfdrukplaat

In de 17de eeuw werd behang los aan lusjes gehangen, net als een schilderij. Koldewij: ‘Daarom heet het behang en geen beplak. In latere perioden werden de stukken leer op een frame van latten vastgespijkerd, zoals ‘t nu nog altijd vastzit.’

Door de uitvinding van de reliëfdrukplaat in 1628 konden, net als bij boekdrukken, grote

aantallen met een identiek patroon gemaakt worden. Vooral eind zeventiende eeuw lieten welgestelde Nederlanders hun huizen met goudleer behang decoreren. Een van de bekendste ontwerpers van patronen was Daniel Marot.

Vijf lagen

Koldewij: ‘Je kunt goudleerbehang vergelijken met een sandwich. Het heeft nogal wat lagen. Op het leer ligt een lijmlaag. Daarop ligt het bladzilver. De derde laag is een afdeklaag, om te voorkomen dat het zilver gaat oxyderen (‘roesten’). De vierde laag is het gekleurde vernis en de vijfde de verflaag. Als het bladzilver niet afgedekt zou zijn komt er zuurstof bij en

ontstaat er een zwart laagje, net als op uw zilveren theelepeltjes. Dan is de lol eraf. Door de kwetsbaarheid van de zilverlaag is er nog maar weinig goudleer over.’

Restauratie

De luchtvochtigheid is belangrijk. Koldewij: ‘Als het goudleer is opgehangen in een vochtige periode, dan komt er door het opdrogen spanning op te staan. Door vocht zet het uit, door droogte krimpt het. Restauratie is een vak apart en gebeurt heden ten dage op microscopisch niveau. Veel behangsels hebben in de loop der eeuwen helaas een verkeerde behandeling gekregen. Het is een uitzondering als het goed is gebeurd.’

Noblet: twee gouden kamers

Toen het hofje in 1760 gebouwd was, werd het voormalig woonhuis van stichter Eleazar Noblet het hoofdgebouw. De twee vertrekken ter weerszijden van de voordeur werden regentenkamer en wachtkamer. Om beide kamers chiquer te maken besloten de regenten ze te behangen met goudleerbehang.

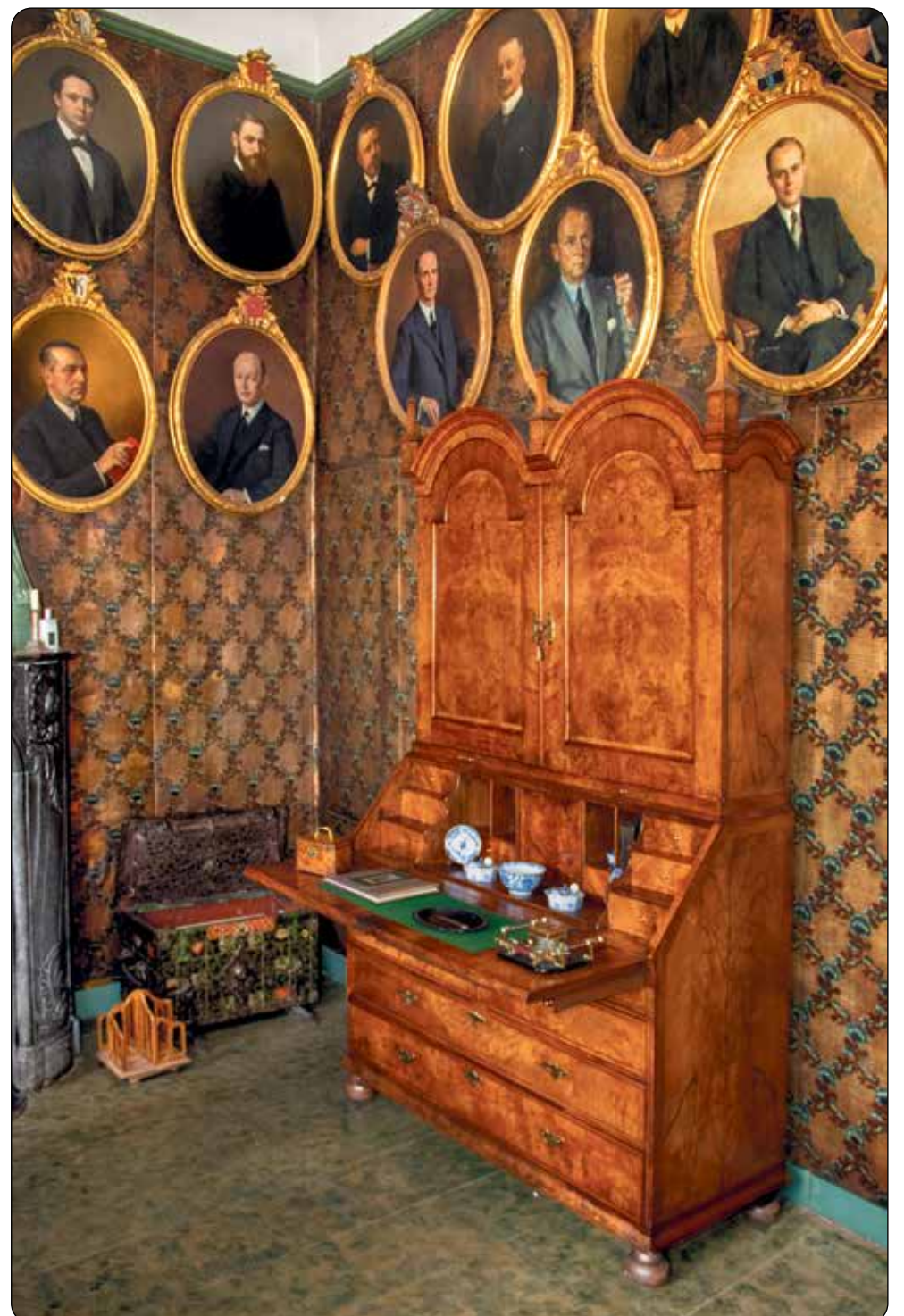
Regentenkamer

De regentenkamer heeft een patroon van wit opgehoogde bloemen in een honinggraatmotief op een goudkleurige ondergrond. De deur naar het secreet (wc) en de kastdeur zijn onzichtbaar in het goudleer weggewerkt. Het meest imposante meubelstuk in dit vertrek is een secretaire met opstand, afkomstig uit de regentenkamer van het Hofje van Staats.



Wachtkamer

De wanden van de wachtkamer zijn van plint tot plafondrand bespannen met banen goudleerbehang, met een patroon van verticale bloemranken en hier en daar een fantasievogel of vliegende garnaal. De Haarlemse kamerbehangen Jan Hoghee leverde destijds beide goudleren behangsels voor een bedrag van 457 gulden.



Zuiderhofje: schimmelstrijd

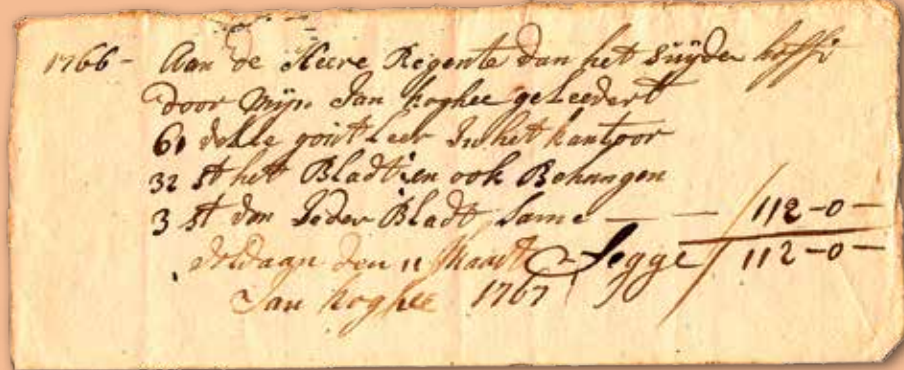
Het goudleerbehang was toen Jan Hoghee het in 1766 leverde een modern behang. De regenten waren er in 1891 nog zeer mee in hun sas. Bij de sloop van het oude hofje lieten ze het eruit halen, om het weer op te hangen in de regentenkamer van de nieuwbouw.

In 1982 is het gerestaureerd door Henk van Soest bij zijn maatschap voor restauratie en conservatie van goudleer. Van Soest was een echte leerman. Hier en daar heeft hij de oude randen weggesneden en er nieuwe randen leer aangezet. Hiermee heeft hij helaas origineel materiaal weggegooid, iets dat vanuit de huidige restauratievisies niet meer kan. Het ophangen deed hij met lycra, een elastiek. Dat laat toe

dat het goudleer kan rekken en krimpen bij wisselende luchtvochtigheid.

Nieuw systeem

Herre de Vries van Restauratie Nijhoff Asser (RNA): 'Wordt het goudleer stijf opgespannen, dan trekt het zichzelf stuk bij krimp. De gedachte achter het spansysteem is dus niet zo gek. Alleen verliest elke elastische stof heel gauw elasti-



Aankoopbon uit 1766

Aan de heren regenten van het Zuiderhofje door Jan Hoghee geleverd:
61 vellen behang van elk 32 stuivers. Het behangen kostte drie stuivers per blad.
Totale kosten bedroegen 112 guldens.

(met dank aan Mechteld Gravendeel, archivaris van de Doopsgezinde gemeente)



> Elizabet Nijhoff Asser (RNA) werkt aan de perkamenten naamborden en het goudleer van de Pieterskerk te Leiden, foto: Hielco Kuipers



citeit, lycra is na 20-30 jaar op. Dan gaat het leer zakken en zie je vervormingen die veel groter zijn dan de natuurlijke welvingen in goudleer. Met constructeur Godfried Brands van de Amsterdamse Meubelmakers hebben we er op andere plekken een ander systeem achter gezet: dun roestvrijstaal met bewegende delen. Zo kan het zonder problemen krimpen als het in een ruimte droger wordt.'

Grotere ventilatiegaten

In het Zuiderhofje bleek de ruimte juist te vochtig en was er schimmelvorming op het goudleer. UvA-studenten ontdekten in 2017 dat het probleem waarschijnlijk onder de vloer zat. Regent Christien van der Minne: 'Na verder onderzoek heeft Jaap Overdeest, onze vaste aannemer, het zandbed in de kruipruimte verlaagd, een bodemafluiting aangebracht en de ventilatiegaten vergroot zodat er meer trek kwam.' Na het leggen van een nieuwe vloer heeft RNA de schimmel met roetsponzen en kwasten verwijderd. Daarbij is ook een speciale stofzuiger gebruikt die schimmel direct afzuigt, zodat er geen schimmelsporen in de lucht komen die elders kunnen neerslaan. Na de laatste controle in april 2020 bleek er geen actieve schimmelgroei meer te zijn.

Frans Loenenhofje: exclusief patroon

Het ophangen van het goudleer is in 1792 de kers op de taart na een jarenlange periode van herstelwerkzaamheden. De regenten hadden een eigen keuken, secreteet (wc) en keldertje (voor wijn!) gekregen. Het goudleerbehang verving het zeildoekbehangsel uit 1727. Voor zeventien gulden werd het aangebracht door twee Haarlemse kamerbehangers. De nieuwste mode was het niet, het patroon was al zo'n halve eeuw oud.

Niet voor een koopje

In 1923 brachten een lege kas en een schuld van 600 gulden het bestuur op het idee om het goudleer te verkopen. Er was in 1881 al eens 450 gulden voor geboden. De waarde werd inmiddels geschat op 4500 gulden. De directeur van het Frans Hals Museum zamelde onder de burgerij geld in, maar er werd slechts 1200 gulden opgehaald. Daarvoor wilden de regenten het niet afstaan.

Heel exclusief

Het goudleerbehang hangt er nog steeds en zeker na het bezoek van expert Eloy Kolde- weij zijn de regenten daar reuzetrots op. Maarten Poldermans: 'Ik weet nog heel goed dat Eloy jaren geleden naar ons goud-

leer kwam kijken. Hij stapte de regentenkamer binnen en zei, dit bestaat niet. Wil en ik dachten, wat is er aan de hand, zou het nepbehang zijn?! Maar nee, het bleek ontworpen naar een gravure van Daniël Marot.

Anderhalf jaar was het voor restauratie weg uit de regentenkamer en dat voelde kaal, weet Poldermans nog. 'Waar de panelen aan elkaar zitten, was het leer vergaan. Daar heeft Henk van Soest nieuwe panelen voor gemaakt, waarop hij de kantstukken van de oude panelen bevestigde. Maar nu is het leer op sommige plekken alweer wat uitgezakt. Het zou eigenlijk opnieuw gespannen moeten worden.'



'Achter de naam van een regentes stond huisvrouw van'

Op bezoek in het Zuiderhofje

De hoofdingang van het in 1891 herbouwde Zuiderhofje is aan de Zuiderstraat. Wat resteert van het in 1640 gebouwde oude hofje is de muur van de oude ingang aan de Boerensteeg, met hek en daarboven het tegeltableau.

Het doopsgezinde echtpaar Jacques van Damme en Elisabeth Blinkvliedt waren de stichters van het hofje. Hoewel ze bepaald hadden dat het bestuur onafhankelijk van de doopsgezinde kerk moest opereren, zijn hierover in de loop van de eeuwen regelmatig pittige discussies gevoerd. Hoewel regenten van het hofje ook vaak deel uitmaakten van de kerkeraad, was het voor hen een erezaak die zelfstandigheid te bewaren.

Nalatenschappen

Tientallen regenten hebben legaten aan de bewoonsters nagelaten. Zo liet Sophia Kops, weduwe van Willem Kops die 34 jaar regent was geweest, een groot legaat na met de wens dat de rente ieder jaar besteed behoorde te worden voor de aankoop van vlees en spek. Bijzonder is ook dat in 1667 de toenmalige regenten hun drie echtgenotes verzochten op te treden als 'binnenmoeder'. Zo werden Jacomijntje Crayesteyns, Maayke van Vlaanderen en Lijse Foras het eerste drietal regentessen. Ze staan echter niet vermeld op een regentebord. Pas in 1732 werd begonnen met het opschrijven van de namen van regentessen.

Gezamenlijk vergaderen

Nathalie Bienfait, opvolgster van haar moeder Ida Bienfait en tevens regent van het doopsgezinde Bruiningshofje: 'Bij mannen staat niet of ze wel of niet getrouwd zijn. Bij vrouwen staat achter hun naam, huisvrouw van. Daar plaagde mijn vader mijn moeder wel eens mee.' Opzichteres Emma Schar-ten, die op 5 december 2002 in het hofje kwam wonen: 'Op Open Monumentendagen komt daar wel eens commentaar op.' Nathalie: 'Dat moet je natuurlijk ook in het licht van de tijd zien.'

Tot 1978 hebben regenten en regentessen apart in de regentenkamer vergaderd. Traditie de laatste jaren is dat aan het eind van

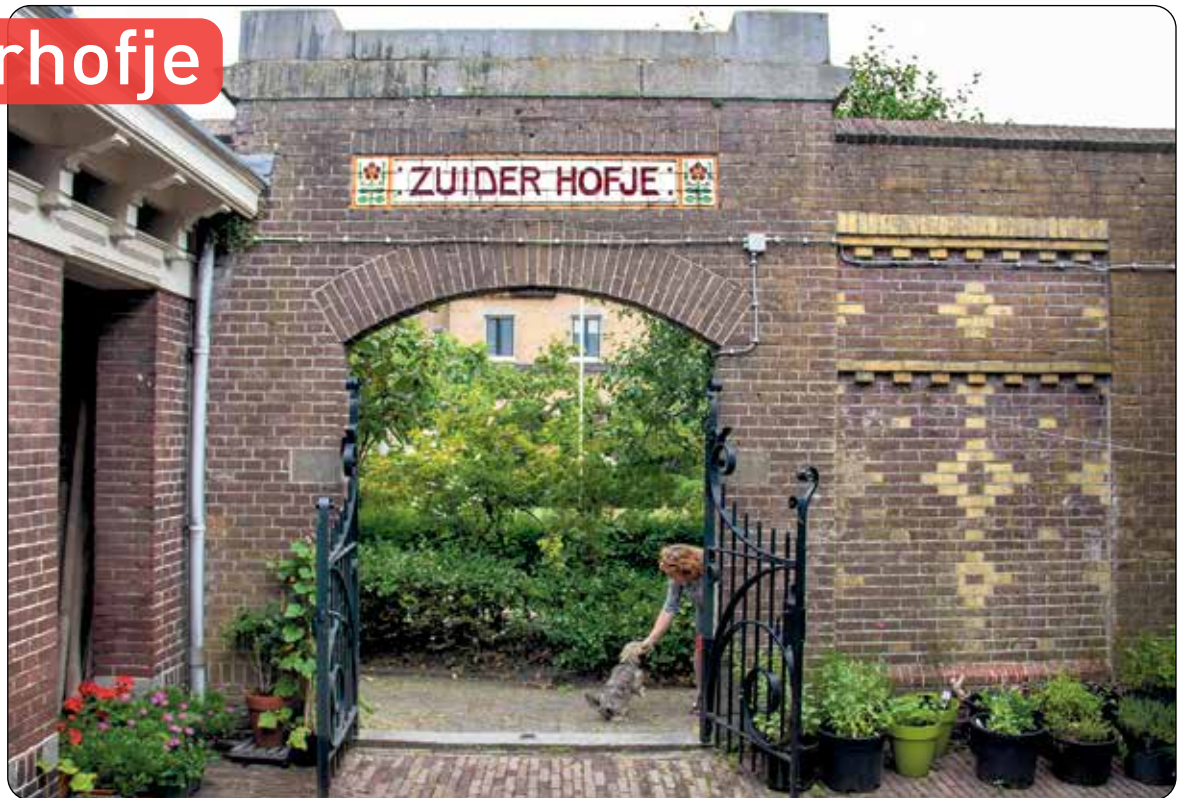
het jaar bewoonsters en regenten gezamenlijk vergaderen. Emma Schar-ten: 'Dat begint met een officieel moment waarop de penningmeester bekend maakt of de bijdrage (=huur) gelijk blijft of omhoog gaat. De avond wordt informeel besloten met een diner, zonder de regenten gekookt door de bewoonsters zelf. De bewoonsters komen elke maand samen om lopen-de zaken te bespreken.'

Restauratie goudleer

Het meest bijzondere in de stijlvolle regentenkamer is het goudleer behang dat in 1766 is aangebracht en na de afbraak van het oude hofje in de nieuwe regentenkamer weer is aangebracht. Nadat de dreiging van



> Het oude hofje geschilderd door Pieter van Looy



> Hoofdingang van het oude hofje uit 1640 met Nathalie Bienfait en haar hond Koojsje

een sloop in 1971 met veel moeite was afgewend, werden de huisjes gerenoveerd én ook het goudleer gerestaureerd. In 1984 werd het teruggeplaatst. Nathalie: 'Eind 2019 heeft de kamer een nieuwe houten vloer gekregen en werd ook het behang schoongemaakt.' Aan de muur hangt een herinneringsbord, een cadeau van de bewoonsters aan de regenten ter gelegenheid van het 250-jarig bestaan.

Lege kluis

Het was natuurlijk opmerkelijk dat een jaar na dat feest het oude hofje werd afgebroken. Maar een jaar erna was het hofje weer herrezen. Naast de veertien woningen, de regentenkamer en een ruim huis voor de opzichteres werd ook een mortuarium en een overdekte was- en droogplaats opgeleverd. In de notulen werd destijds opgetekend dat de trommel met waardepapieren) van de kluis van de Doopsgezinde kerk naar die in de regentenkamer is overgebracht. Opvallend feit is dat die kluis, goed verborgen achter het behang, al sinds de jaren zeventig niet meer open is geweest. Nathalie: 'Er is al tweemaal een slotenmaker geweest, tevergeefs. We weten wel dat de kluis leeg is.'

Tussen 1972 en 1978 zijn de huizen grondig gerenoveerd. Men kreeg centrale ver-



> Het privaat nabij de regentenkamer

warming, een douche plus extra toilet op de eerste verdieping en een nieuw keukenblok. Nu wordt ieder huisje dat tijdelijk leeg komt verduurzaamd en opgeknapt.



> Regentes Nathalie Bienfait (rechts) met opzichteres Emma Schar-ten

Advertentie

Samen met jullie ga ik tot het uiterste om een afscheid vorm te geven waarin het levensverhaal een blijvende betekenis krijgt.

Sir
JAMIAN

Jasper Rudolf Martens
0633345282 | 24/7 bereikbaar
jasper@sirjamian.nl | www.sirjamian.nl

Doener Jan Willemink 30 jaar regent

Jan Willemink, regent van Hofje In den Groenen Tuin, is een man van de overtuigende daad bij het weloverwogen woord. Een man die haarfijn aanvoelt waar de schoen wringt en met passende oplossingen komt.

Je kunt gerust stellen dat Hofje In den Groenen Tuin er zonder hem een stuk minder florissant had voorgestaan. Voordat hij er in 1980 aantrad had decennialang de regentenfamilie Letschert de scepter gezwaaid. Hun beleid van ‘veel nemen, weinig geven’ had het hofje niet alleen financieel en bouwkundig in de afgrond gestort, ook de sfeer tussen bestuur en bewoonsters was tot onder het nulpunt gedaald.

bestuur een veel beter aanspreekpunt.

Renovaties

Jan was al een tijd rentmeester van onder andere de Teylers Stichting en de Doopsgezinde gemeente. Hierdoor had hij de kennis in huis om beheer en renovaties in goede banen te leiden. Het hofje onderging bouwkundig dan ook tal van verbeteringen. De achterpoort werd compleet gerenoveerd, de voorgevel gerestaureerd en er kwam een fietsenstalling. Ook werd de zolder ingericht en werden de hal (marmeren vloer in plaats van novilon) en de regentenkamer – eerst directricewoning – volledig opgeknapt.

Verhuurderheffing

Ook de stichting Haarlemse Hofjes en het Landelijk Hofjesberaad hebben baat gehad bij zijn daadkrachtige en deskundige aanpak. Jan deed twee voorstellen met betrekking tot de verhuurderheffing, die de hofjes een hoop geld kostte. Beide voorstellen werden overgenomen en in wetgeving omgezet. De grens werd verhoogd van tien naar vijftig huisjes en er kwam algehele vrijstelling voor rijksmonumenten.

Deze uitkomst is voor hem een reden om bij het nieuwste geldslurpende dossier, het verduurzamen van de hofjes, proactief te zijn. ‘Je moet zorgen dat je gehoord wordt en dat de politiek aan de hand van jouw wensen tot regelgeving komt.’

Wissewasje

In zijn bestuursperiode is de afstand tussen regent en bewoner flink afgenomen. Jan: ‘De leefbaarheid moet fatsoenlijk zijn, maar de bewoonsters hebben hierin ook verantwoordelijkheid. Men moet niet voor elk wissewasje aan de bel trekken.’ Nog steeds staat voorop dat de woningen be-

schikbaar zijn voor armlastige vrouwen. ‘We hebben dat jaren kunnen doen met extreem lage huren. Maar de hoge onderhoudskosten en de druk om de huisjes duurzaam te maken (voor 2030 moet er sprake zijn van 40% CO₂-reductie), heeft ons kort geleden gedwongen om de huren te verhogen.’

Het gesprek vindt plaats als Jan net heeft gehoord dat het dak van het hoofdgebouw toe is aan een opknappbeurt en een woning totaal gestript en opgeknapt moet worden. Noodzakelijke klussen die het bestuur nopen om naar subsidiemogelijkheden bij rijk en provincie te kijken. Jan: ‘Het dak van het hoofdgebouw wordt van buiten geïsoleerd. Huisjes op de hof die leeg komen worden van binnen geïsoleerd en voorzien van isolerend glas.’



> Jan in de regentenkamer voor het regentenbord en het ter ere van het 300-jarig jubileum gemaakte tafereel getiteld ‘In den groenen tuin’ van Frans Loots



> Burgemeester Jos Wienen krijgt in 2019 een rondleiding, foto Michaëla Bijlsma

Natuurlijke leider

Jan Willemink: ‘Thea Letschert ging elke dag kijken of er kerels op de hof liepen. Als een hofdame haar sleutel kwijt was, kreeg zij geen nieuwe. Dat moest men via de rechtbank afdwingen. Die flauwekul moest stoppen.’

Samen met Rob Niehe bracht Jan de zakelijke kant op orde, de familie Letschert verdween van het toneel. Destijds had de familie een directrice aangesteld die in het hofje namens hen de boel in de gaten hield, een bemoeizuchtige vrouw. Het nieuwe hofbestuur pakte het anders aan. Jan: ‘Als je niemand aanstelt komt er vanzelf een natuurlijke leider boven drijven.’ Aan zo iemand, gedragen door de groep, heeft een



> Jan was in 2016 ‘not amused’ dat burgemeester Bernt Schneiders het tijdens de onthulling van de nieuwe pomp liet afweten omdat hij halverwege zijn termijn plots ontslag had genomen. Dus deed hij de openingshandeling gewoon zelf.

• Een bestuurder met een missie

Jan heeft zijn zaken goed voor elkaar en weet partijen met elkaar in contact te brengen, zowel in Haarlem als landelijk. Daarnaast is hij met financiën methodisch en gestructureerd. Hij straalt uit dat hij boven de materie staat. Hij is geen boekhouder pur sang, maar een bestuurder met een missie. Zet hij zijn tanden ergens in dan laat deze pitbull niet meer los.

Het meest recente project is zeer innovatief. Een veld vol zonnecollectoren kan de verduurzaming van hofjes compenseren, wat de zeer hoge lasten daarvan voor de hofjes zou verlagen. Er zijn nogal wat bureaucratische hobbels te nemen, maar Jan trekt dit proces ogenschijnlijk onvermoeibaar en vasthoudend. Ja, zijn humor, relativiseringsvermogen, inventiviteit en doorzettingsvermogen, maken hem onmisbaar voor het hofjesleven.

Raymond Brood, regent Hofje Codde en van Beresteyn

• Eigenzinnig en daadkrachtig

Jan, in het dagelijks leven rentmeester, is wat ik een klassieke regent in de goede zin des woords zou willen noemen. Gericht op behoud van het goede, maar met een open oog en hart voor nieuwe mogelijkheden en noden. Sociaal, eigenzinnig en daadkrachtig. Het werk dat Jan als bestuurder van hofje In den Groenen Tuin, stichting Haarlemse Hofjes, de Haarlemse Hofjeskrant en andere overlegorganen al sinds jaar en dag vrijwillig verricht, is van grote waarde voor de Nederlandse hofjescultuur.

Gonda Koster, regent Hofje van Heijthuysen

• Betrokken bij wel en wee van bewoonsters

Jan, voorzitter van het college van regenten, heeft een beslissende rol gespeeld in het behoud van het hofje en haar bezittingen (landerijen). Het zittende college had de boel bijna verkocht om de opbrengst (voor zichzelf) te beleggen. Hij is zeer betrokken bij het wel en wee van bewoonsters. Op zijn initiatief krijgen de dames met kerst een kerstpakket, die hij hoogstpersoonlijk overhandigt. Momenteel is hij bezig een herdenkingssteen te plaatsen voor overleden hofdames, die van oudsher werden begraven op begraafplaats St. Barbara. Uit historisch oogpunt vindt hij dat dit stukje hofgeschiedenis terug te vinden moet zijn. Jan heeft een duidelijke mening, maar is altijd bereid om te luisteren en in staat om met een relativerende houding hobbels glad te strijken. Proot, langst zittende regent van ons hofje, prijkt aan de voorgevel in de Warmoesstraat. Jan verdient daar gerust ook een tronie!

Michaëla Bijlsma, bewoonster



> De tuin doet de naam van het hofje alle eer aan. Jan Willemink maakte dit plaatje in het voorjaar van 2020 en gaf het de naam Klein Keukenhof mee. In het onwezenlijke anderhalve meter-jaar is de tuin door corona geheel en al het domein voor de hofdames.

De tijd loopt weer in het Zuiderhofje

Het uurwerk in het Zuiderhofje had kuren die verholpen zijn door de vrijwilligers van de Stichting tot Behoud van het Torenuurwerk.

De klok uit 1906 komt uit de fabriek. Uurwerken uit de 17de en 18de eeuw werden handmatig gemaakt. Uiterst kostbaar want een smid had er gemiddeld een half jaar werk aan.

De klok in het Zuiderhofje heeft een elektronisch opwindsysteem. Het probleem was

dat het hulpgewicht bij het opwinden van het gewicht viel. Daardoor werd de noodschakelaar geactiveerd met als gevolg dat de klok stil stond. Opzichteres Emma Scharren vond het best fijn dat de klok een half jaar niet tikte. Ze zit vaak in de keuken omdat ze dan uitzicht op de tuin heeft. De installatie bevindt zich er recht boven en dat is goed hoorbaar. 'Maar ik wen er binnen de kortste keren weer aan en hoor het dan niet meer.'

De klok luidt niet. Dat heeft te maken met het feit dat de Doopsgezinde kerk nooit kerktorens heeft gehad. Regentes Nathalie Bienfait: 'We zijn in schuilkerken begonnen. Ons motto is ook: Daden gaan woorden te boven.' Dankzij de klokkenmakers Jan Scholten, Gerard de Weerd en Jan Houtwipper loopt de klok weer en hebben de hofdames weer de tijd.



> De slinger wordt opgehangen op de vliering van het regentengebouw



Waar is deze gevelsteen?



Vermoedelijk is deze witte hond de enige ter wereld die is afgebeeld met een ganzenveer en inktpot. Zou hij soms familie zijn van de swarten hondt elders in de stad? Was deze hond misschien verzot op het luisteren naar verhalen én was de heer of vrouw des huizes soms uitverteld? Zoek deze even baken op hondhoogte!

PRIJSVRAAG

Stuur uw reactie naar info@haarlemse-hofjeskrant.nl en maak kans op een waardebon van € 15.

De gevelsteen van de goudsmidskamer is natuurlijk te vinden op de Donkere Begijnhofhoek Goudsmidpleintje! De winnaar is Hanny Plantinga.

De oplossing van de Haarlemse Hofjespuzzel is 'Woon je in een hofje dan bof je'. De bos bloemen is gegaan naar José Kraaij.

De Hofjeskalender die nooit verscheen

Als pleister op de wonde voor de dit jaar gesloten hofjes tijdens Open Monumentendagen op 12 en 13 september, gaan we terug in de tijd, toen corona de wereld nog niet in haar greep had.

Het thema in 2012 was 'Groen van toen'. Ter promotie maakte de Hofjeskrant een fotosessie met de Haarlemse Bloemenmeisjes. We gingen als de brandweer, in nog geen uur deden we vier hofjes aan. Kees Reniers, vormgever van de Hofjeskrant, heeft van die foto's nog een kalender in elkaar gedraaid. De dummy ligt als het goed is nog steeds bij City Marketing Haarlem...



> Haarlemse Bloemenmeisjes in Bruiningshofje

Volg de Haarlemse Hofjeskrant op Facebook!

Voor het laatste nieuws en de laatste filmpjes!



www.facebook.com/HaarlemseHofjeskrant

Muijs

Om niets te vergeten!

Open: ma. t/m vr. van 9.00-18.00 uur
zaterdag van 10.00 - 17.00 uur
Gedempte Oude Gracht 108
Haarlem, Tel: 023 5315513
www.muyskantoor.nl

C. den Hollander b.v.
Onderhoudscombinatie
Haarlem (023) 5356812

SCHALKWIJKERSTRAAT 29 - 2033 JC - FAX: (023) 5352800

Nieuwenhuizen bv
BOUWBEDRIJF

- Verzorging aanvraag
- Nieuwbouw
- Verbouw
- Aanbouw
- Renovatiebouw
- Dakkapellen
- Badkamers
- Openhaarden

Lijnbaan 34 -36 - Heemskerk - Tel.0251-235 996
www.bouwbedrijfnieuwenhuizen.nl

Haarlemse
Hofjes
krant

GRATIS
meenemen!

Haarlem: DekaMarkt Rijksweg 283, Rijksweg 40-42, Anthony Fokkerlaan, Eksterlaan, Meester Cornelisstraat, Schalkwijkstraat, Gedempte Oude Gracht, Amsterdamstraat, Prinses Beatrixplein, Oranjeboomstraat, Ramplaan en Floridaplein. VOMAR Da Vinciplein, Stephensonstraat en Paul Krugerkade. JUMBO Engelenburg. PLUS Rijksweg 283 en de Coop Stuyvesantplein. AH Floridaplein, Marsmanplein, Soendaplein, Drossestraat, Westergracht, Grote Houtstraat, Kruisstraat en Spoorwegstraat. VVV, Noord-Hollands Archief, Van der Pigge, Muys Kantoor & Cadeau, DEKATUIN. Bibliotheken Gasthuisstraat, Planetenlaan en Leonard Springerlaan. Heemstede: VOMAR Binnenweg, AH Blekersvaartweg, SPAR Te Winkelhof en PRIMERA De Pijp Raadhuisstraat, Bibliotheek Julianaplein. Bloemendaal: AH en Papyrus Bloemendaalseweg.

Reacties: info@haarlemse-hofjeskrant.nl
Website: www.haarlemse-hofjeskrant.nl

De Haarlemse Hofjeskrant wordt financieel gesteund door Hofje Codde & Van Beresteyn, Hofje In den Groenen Tuin en diverse fondsen.

Oplage: 6.000
Redactie: Willem Brand
Eindredactie: Paula Willems
Vormgeving: Kees Reniers

HHK 42 verschijnt januari 2021